

DOMÈNEC GUANSÉ, NOVEL·LISTA I CRÍTIC

Una curiosa coincidència de correus i edicions ha fet arribar simultàniament a la meua taula un llibre i dos articles de Domènec Guansé. I això m'ha fet pensar que devia carta a l'amic que, de Santiago de Xile estant, sempre balancejant la seva literatura entre l'enyor i l'esperança, ens dóna tants exemples de fidelitat a una vocació i d'exigència en el seu patriotisme. Sí, ja sé que ell no estima gaire aquesta paraula i molt menys encara els qui, emparant-s'hi, pretenen de donar regles de conducta a tothom i de fer, per llur compte, allò que més profitós els resulti. Admirable Domènec Guansé, vehement i càustic, ingenu i romàntic, que escriu versos perfectes i fa conferències polítiques, que segueix flocant els seus neguits, les seves nostàlgies, els seus somnis en unes novel·les que no podem llegir i en uns articles que ens arriben amb retard! El veig encara, a la redacció de "La Publicitat", disposat a seguir, camí de casa, l'enyorat Carles Capdevila, director del diari, quan era l'hora de sopar. "Anem, lúbric Guansé!" li deia alguna vegada, en una al·lusió probable a aquell "lascivo Camats" justament famós a totes les redaccions barcelonines d'ençà que havia estat heroi d'una aventura pecaminosa relatada per la prosa acadèmica d'un corresponçal. Potser el nefand qualificatiu se l'havia guanyat el nostre Guansé per haver escrit "La Venus de la careta", un llibre que li valia tot d'esquinçaments de vestidures de tots els Montolius del país i, ensems, un bon estudi de l'Esclàsans a la "Revista de Catalunya". Però tots els qui coneixiem el nostre crític teatral sabíem que si algun qualificatiu esqueia a l'autor de "Les cadenes d'Eva" era el de romàntic i que la seva bona fe, àdhuc la seva ingenuïtat d'infant generós, dominaven en el seu esperit. Carles Capdevila, que li tenia gran afecte, ho sabia també. Molta gent, en canvi, el tenien per un home de mal geni, per un crític implacable i despietat, per un escriptor que només es complavia en anàlisis gairebé clínics de vides pecadores i episodis morbosc. No va pas desfer aquesta impressió l'atac despietat que publicava, sota el títol evidentment excessiu de "Per Catalunya!" contra una antologia escolar publicada sota la signatura de Carles Rahola, el benemèrit escriptor gironí que un tràgic destí havia d'elevar a la categoria de màrtir de la nostra cultura. Rellegiu aquest llibre, però. Haureu de reconèixer que, per damunt de la figura respectable del compilador de l'antologia, Domènec Guansé tirava contra una manca d'exigències, uns costums de companyonies editorials i literàries que, evidentment, perjudicaven la funció pedagògica que havia de tenir el llibre crític.

Tot això ho retrobareu, intacte, en el Domènec Guansé d'avui. Una col·lecció popular barcelonina - segurament la de major difusió i d'un tiratge que s'acosta als de les col·leccions d'avantguerra - li publica la novel·la "La pluja d'or". Es la reedició d'un llibre que havia aparegut, l'any 1950, formant un dels volums publicats sota l'emblema del "Pi de les Tres Branques", a Santiago de Xile, i que, per tant, era gairebé totalment desconegut a Catalunya. No sé quin efecte farà, entre els lectors catalans de les noves generacions, que probablement desconeixen totalment l'obra literària de Domènec Guansé, aquesta modernització del mite de Júpiter i Danae. Estic segur, tanmateix, que hi reconeixeran la qualitat de l'estil, la novetat de la trama, la varietat dels escenaris i la qualitat psicològica dels personatges. La novel·la posterior de Domènec Guansé - el darrer llibre, almenys, que ha publicat - és "Laberint", que va sortir a la "Biblioteca A tot Vent", que ara s'edita a Perpinyà. No crec que sigui tampoc gaire coneguda dels lectors de l'interior del Principat. Més brillant de trama i de personatges encara que "La pluja d'or", hauria comptat amb un atot suplementari: la curiositat que desvetlla entre el gran públic la persona-

litat bon xic històrica del famós pintor català que és, sota la transparència d'un nom suposat, un dels personatges principals de "Laberint". Em sembla, també, que una reedició de les primeres novel·les de Domènec Guansé, i particularment de "Les cadenes d'Eva" i d'"Una nit", contribuïen a fer novament popular i estimat el seu nom entre el públic català.

Els dos articles de revista que, signats també per l'autor de "La pluja d'or", m'han arribat ~~simultàniament~~ al mateix temps que aquest llibre, han sortit, en lloc d'honor, a les dues revistes catalanes que surten a Mèxic. El que publica "La Nova Revista" està consagrat al llibre pòstum de J. Roure-Torrent "L'alè de la sirena", i és un estudi afectuós de la persona enyorada de l'autor i un examen crític, ple de suggestions i d'anotacions agudes, d'un recull de narracions que aquest article ens fa venir més ganes de tenir i de llegir. El Domènec Guansé crític, que tantes pàgines havia signat a la "Revista de Catalunya", hi demostra novament la seva agudesia, la seva comprensió i el seu do de síntesi. Quina falta ens faria, ara, una secció com la que assegurava ell a l'enyorada R. de C. de Rovira i Virgili! Avui, i no em cansaré de repetir-ho, una de les necessitats més urgents de la cultura catalana és una crítica seriosa, sense influències d'amistats, interessos - ni tan sols el del pseudo-patriotisme que tant esgarrija Guansé - ni rancúnies, que informi i ensems orienti els lectors i relacioni l'actual producció literària catalana amb la de les èpoques passades.

L'altre article, però - el publicat a "PONT BLAU" del mes d'agost, sota el títol "Situació de l'escriptor català" - em sembla encara més interessant, i em fa l'efecte que reclama el comentari i l'adhesió - o la crítica adversa - dels interessats. Domènec Guansé hi prolonga i amplia els temes que formaven l'essència de l'admirable pròleg del seu llibre "Retrats Literaris". Fa deu anys que era publicat a Mèxic, i dintre la "Col·lecció Catalònia" creada i mantinguda per la tenacitat i la fe d'Avel·lí Artís, i aquests deu anys han donat a aquells "Retrats" la qualitat d'un testimoni, d'un document humà veridic i exemplar. En un país on, llevat de casos excepcionals, com Verdaguer, Maragall i Guimerà - i encara, d'aquests dos darrers ens manca l'estudi biogràfic i crític complet que, més o menys, i en forma col·lectiva, ens haurà proporcionat la commemoració del cinquantenari de la mort de Verdaguer - ~~estem~~ no tenim una imatge completa dels nostres escriptors, i on sovint ens arriba a manca llur mateixa imatge física, el llibre de Domènec Guansé obre un camí més ample i acollidor que el que havia fressat Josep Pla els anys 1925 i 1926, amb els "Retrats" publicats a "Coses Vistes" i "Relacions". Però així com les imatges que ens presentava Pla eren simples siluetes, apunts al llapis d'un tic de fesomia o de caràcter, sense referència a l'obra de l'autor retratat - suposo que Pla és un dels nostres escriptors que menys ha llegit els llibres dels seus companys, Adhuc dels més íntims -, els retrats literaris de Domènec Guansé fonien en una mateixa ~~imatge~~ representació completa, diríeu de quatre dimensions, si hi afegiu la noció del temps, l'autor i la seva obra. El crític, tant o més que el novel·lista, intervenien doncs en l'elaboració d'aquell llibre, i contribuïen a donar-li el valor d'una història de la nostra literatura contemporània. Malgrat alguna escassa protesta d'algun dels retratats - que per altra banda confirmava la justícia de les afirmacions de Guansé pel sol fet d'irritar-se en desmesura - tothom reconeixia la precisió del retrat, l'agudesia del judici crític, la intenció proselitista del recull. (Perquè és un lloable i necessari proselitisme el que s'esforça a fer conèixer i estimar a un públic distret o ~~des~~ dispers les qualitats humanes i artístiques dels seus escriptors més eminents.)

L'article de "PONT BLAU" insisteix, doncs, en l'estudi de la situació de l'escriptor català dintre la nostra societat. Es un examen de consciència col·lectiu, més admirable per quan el fa un home que, per bé que allunyat de fa divuit anys de Catalunya, segueix pensant i escrivint ~~xxxi~~ en català i sotmet la seva producció a la mateixa exigència que dictava les seves activitats de crític. El seu tema general és el patriotisme de l'escriptor, comparat al que li exigeix, amb dret o sense, el suposat "patriota" que judica i pondera fidelitats i traïcions d'altri. I és satisfactori com, després de fer un panorama desolador i, en molts aspectes, exacte de les condicions en què ha de treballar avui l'escriptor català, tant el que viu dintre Catalunya com el que n'està allunyat, Domènec Guansé pugui concloure com és d'admirable que hi hagi tants escriptors "que hagin seguit fidels a la pròpia llengua, entre tants obstacles, entre tants desdenys, entre glacials silencis i ... sense lectors." I subratlla el fenomen més consolidador, més encoratjador: el de les noves generacions de poetes, de novel·listes, d'assagistes que "movent-se en les tenebres, sense mestres, sense guies, en contra de tots els avantatges materials i de les satisfaccions de la vanitat, vencent les temptacions, han preferit escriure en català." Tots els catalans haurien de subscriure, em sembla, aquestes paraules. Jo només hi faria una objecció: la manca de mestres i de guies, en el sentit més alt i àdhuc de vegades en el sentit literal, no ha estat tan absoluta com sembla. L'autoritat del mestratge, la força de l'exemple ha vingut a compensar sovint l'exigüitat del nombre. Al costat de la força biològica de la llengua - n'estem tenint un exemple colpidor, amb les veus que ens arriben de la petita Alguer, on al cap de sis cents anys encara ressona la parla catalana en la veu dels poetes, dels Catardi, els Sari i els Bal·lero de Càndia - hi ha aquest exemple, aquest mestratge, del qual participen - no en dubtis pas, estimat amic Guansé - no solament les grans figures de la nostra literatura que han seguit a Catalunya o hi han tornat i que escriuen, publicant o no, en català, sinó tots aquells que, lluny de la terra, han volgut conservar una fidelitat a llur idioma, als que han publicat revistes, han llançat col·leccions, han fet llibres que són, de cara al món indiferent o hostil o distretament amistós, però sobretot de cara als catalans, la més alta afirmació de fe en els destins d'una cultura i un poble.

Rafael T A S I S

Barcelona, novembre de 1957.

Amic Riera: Segueixo sense saber si heu rebut les coses que us vaig trametent. Com que a mi sí que m'han arribat els números recents de PB (llevat dels de setembre i octubre), no he pogut resistir la temptació de comentar l'article recent de Guansé i ací el teniu. Us adjunto també una fotografia relativa a l'estada a Barcelona del poeta alguerés general Rafael Catardi, el qual fou molt obsequiat - el banquet de la foto fou el darrer d'aquests actes en honor seu - i va pronunciar dues conferències amb lectura de poemes propis i dels altres escriptors algueresos. Si voleu publicar la foto fent referència a aquesta estada, podeu dir també que Catardi assistí a una excursió col·lectiva a Mallorca, on s'ajuntaren també valencians, rossellonesos i catalans del Principat, i que ~~xxxxxx~~ fou dut també a Montserrat, on va ésser molt ben rebut.

Una cordial abraçada del vostre amic - que espera que un dia o altre li escriureu -